

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาห้องสมุดประชาชน จังหวัดปทุมธานีให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต ในด้านการบริการสารสนเทศ ด้านทรัพยากรสารสนเทศและด้านความสัมพันธ์กับชุมชน และเพื่อพัฒนารูปแบบห้องสมุดประชาชนในสังกัดจังหวัดปทุมธานี ให้เป็นห้องสมุดมีชีวิตที่เหมาะสม พร้อมทั้งถ่ายทอดการฝึกอบรมการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต รวมทั้งการใช้บริการห้องสมุดมีชีวิตให้กับบุคลากรห้องสมุดประชาชนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ดำเนินการวางแผนโครงการเพื่อสำรวจข้อมูลพื้นฐานจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

3.1.1 ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชน ทั้ง 7 แห่ง จำนวนทั้งสิ้น 551,585 คน ประกอบด้วย ห้องสมุดประชาชนจังหวัดปทุมธานี ห้องสมุดประชาชนอำเภอคลองหลวง ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอธัญบุรี ห้องสมุดประชาชนอำเภอหนองเสือ ห้องสมุดประชาชนอำเภอสสามโคก ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอลาดหลุมแก้วและห้องสมุดประชาชนอำเภอลำลูกกา

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1.2.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ ผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนทั้ง 7 แห่ง จำนวน 551,585 คน คำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (อ้างถึงใน สำเร็จ จันทรสุวรรณ์และสุวรรณ์ บัวทวน, 2536: 122) โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างตาม Yamane ที่ 95% กำหนดความคลาดเคลื่อนที่ $\pm 5\%$ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 397 คน ผู้วิจัยได้ปรับเป็นจำนวน 400 คน ดังตารางที่ 3

1) จำแนกประชากรออกเป็นกลุ่มๆ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 7 ห้องสมุด

ดังตารางที่ 3.1

2) แบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ 400 คน ออกเป็น 7 ห้องสมุด โดยแบ่งตามสัดส่วนของประชากรที่มีเข้าใช้บริการของแต่ละห้องสมุด เพื่อให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละห้องสมุด ดังนี้

ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เข้าใช้บริการของแต่ละห้องสมุด

ห้องสมุด	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
ห้องสมุดประชาชนจังหวัดปทุมธานี	131,920	96
ห้องสมุดประชาชนอำเภอคลองหลวง	103,458	75
ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอธัญบุรี	28,086	20
ห้องสมุดประชาชนอำเภอหนองเสือ	46,898	34
ห้องสมุดประชาชนอำเภอสสามโคก	41,314	30
ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอลาดหลุมแก้ว	45,799	33
ห้องสมุดประชาชนอำเภอลำลูกกา	154,110	112
รวม	551,585	400

ที่มา: ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ณ วันที่ 18 กันยายน 2553 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2552: ออนไลน์)

3) เมื่อทำการแบ่งสัดส่วนตัวอย่างจากทุกห้องสมุดประชาชนแล้ว ผู้วิจัยทำการสุ่มแบบสะดวก (Convenience Sampling)

3.1.2.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ด้วยตนเองจากบุคลากรห้องสมุดและประชาชนในชุมชนที่เข้ามาใช้บริการห้องสมุดประชาชนแต่ละแห่งและผู้นำชุมชน ไม่ต่ำกว่า 10 คนและเป็นผู้ที่เต็มใจให้ข้อมูลจนได้ข้อมูลอิ่มตัว

3.1.3 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1.3.1 ตัวแปรต้นหรือตัวแปรอิสระ คือ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

3.1.3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตและรูปแบบการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและใช้แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้างในกรณีที่ต้องการข้อมูลที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามชนิดให้เลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตในด้านการบริการสารสนเทศ ด้านทรัพยากรสารสนเทศและด้านความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) ตามวิธีการของลิเคิร์ท (Likert) มีหลักเกณฑ์การให้คะแนน 5 ระดับ (John W. Best 1981, 181) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบของห้องสมุดมีชีวิตในด้านการบริการ ด้านทรัพยากรสารสนเทศและด้านความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นแบบสอบถามชนิดให้เลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 4 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับปัญหาการใช้บริการห้องสมุดห้องสมุดประชาชนเป็นแบบสอบถามชนิดให้เลือกตอบ (Check List)

3.3 การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured selection interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล มีขั้นตอน ในการสร้างเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

3.3.1 ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Studies) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งต่างๆ ดังนี้

3.3.1.1 ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

3.3.1.2 ศึกษาจากหนังสือ เอกสาร งานวิจัย อินเทอร์เน็ต (Internet) และฐานข้อมูลงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต

3.3.2 สำรวจและสอบถามข้อมูลเบื้องต้นจากผู้เชี่ยวชาญ บุคลากรผู้ให้บริการ ผู้นำชุมชนและประชาชนที่ใช้บริการห้องสมุดประชาชนและคาดว่าจะมาใช้บริการ

3.3.3 วางแผนการสร้างเครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม (Survey Research) โดยแบบสอบถามมีลักษณะให้เลือกตอบและเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ รวมทั้งเป็น ข้อคำถามปลายเปิดให้ครอบคลุมเนื้อหา

3.3.4 สร้างคำถามวัดตัวแปรให้สอดคล้องกับนิยามตัวแปรและนำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและการวิจัย เพื่อพิจารณาเพื่อตรวจสอบรูปแบบโครงสร้าง ครอบคลุมเนื้อหา สำนวนภาษาและความเหมาะสมของแบบสอบถาม

3.3.5 นำแบบสอบถามไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

3.3.6 นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ 14 ท่าน (ภาคผนวก ก) เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ พร้อมทั้งพิจารณาความถูกต้องชัดเจนของภาษาที่ใช้

3.3.7 นำแบบสอบถามวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือ โดยการหาค่า IOC (Item Objective Congruence Index)

3.3.8 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ใช้บริการที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

3.3.9 หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของ Cronbach (เสนอ ภริมจิตรผ่อง, 2542: 22-25) ได้ค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถามมีค่าเท่ากับ 0.95

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง โดยมีขั้นตอนตามลำดับการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิที่เป็นการแจกแบบสอบถามและสัมภาษณ์ผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนและหัวหน้าชุมชนด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยดำเนินการแจกและเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง ณ ห้องสมุดประชาชน ทั้ง 7 แห่ง จำนวน 400 คน หลังจากนั้นผู้วิจัยทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม ถ้าแบบสอบถามไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยจะทำการสอบถามเพิ่มเติมเพื่อให้แบบสอบถามสมบูรณ์ และนำไปวิเคราะห์ข้อมูล พร้อมทั้งสรุปผลในรูปของตารางและความเรียงดังปรากฏในบทที่ 4 ต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อคำถามและนำมาวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ มีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.5.1 แบบสอบถามตอนที่ 1 นำมาวิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ (Percentage)

3.5.2 แบบสอบถามตอนที่ 2 นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) แล้วสรุปออกมาเป็นความเรียง

3.5.3 ตอนที่ 3 และตอนที่ 4 นำมาวิเคราะห์จัดกลุ่มเป็นความเรียง

ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ทั้งหมดนำเสนอในรูปของตารางประกอบคำอธิบาย โดยการกำหนดค่าน้ำหนักของคะแนน จากคำตอบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ การแปลความหมายของระดับค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์การแปลค่า

3.5.4 การแปลผลข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ของประคอง กรรณสูตร (2542: 78) ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย ดังต่อไปนี้

การแปลความหมายของคะแนนโดยถือเกณฑ์

ค่าเฉลี่ย 4.50–5.00 หมายถึง มีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50–4.49 หมายถึง มีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50–3.49 หมายถึง มีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50–2.49 หมายถึง มีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00–1.49 หมายถึง มีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตในระดับน้อยที่สุด

3.6 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สถิติที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และหาค่าความเที่ยง (Reliability) ทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัก (Cronbach's coefficient) (ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ, 2540: 103)

3.7 การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต

การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตของแต่ละห้องสมุด มีลำดับขั้นตอนดังนี้

3.7.1 ลงพื้นที่เพื่อจัดเตรียมข้อมูลพื้นฐาน สำหรับการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต นำผลจากการสำรวจในด้านการบริการสารสนเทศ ด้านทรัพยากรสารสนเทศและด้านความสัมพันธ์กับชุมชน มาเป็นกรอบสร้างรูปแบบห้องสมุดมีชีวิตที่เหมาะสมกับชุมชน โดยทำการประชุมกลุ่มย่อยซึ่งการประชุมกลุ่มย่อยจะประกอบด้วยผู้บริหาร บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการห้องสมุดทั้ง 7 แห่ง ผู้นำชุมชน และผู้ใช้บริการห้องสมุด เพื่อหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต

3.7.2 การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ในขั้นตอนนี้ทำการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตตามแนวคิดห้องสมุดมีชีวิต จากแบบสอบถามตลอดจนการสัมภาษณ์ ซึ่งครอบคลุมทั้ง 3 ประเด็น คือ

3.7.2.1 ด้านบริการสารสนเทศ ซึ่งประกอบด้วย การพัฒนาเว็บไซต์ ตลอดจนฐานข้อมูล เพื่อให้บริการสารสนเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ใช้บริการห้องสมุด ตลอดจนความพร้อมทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

3.7.2.2 ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ในประเด็นของการพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประกอบด้วย การสแกนเอกสารและหนังสือที่เป็นการให้ความรู้และเกี่ยวข้องกับคนในชุมชนและการผลิตวิดีโอความรู้ต่างๆ ซึ่งวิดีโอดังกล่าวจะถ่ายทอดโดยคนในชุมชนเพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ นอกจากนี้ในประเด็นของทรัพยากรสารสนเทศนั้น จะเกี่ยวข้องกับการบำรุงรักษาทรัพยากรสารสนเทศ การเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ

3.7.2.3 ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งในประเด็นดังกล่าวเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาห้องสมุด ตลอดจนการให้บริการต่างๆ ของห้องสมุดให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการและมุ่งเน้นห้องสมุดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

สำหรับการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตนั้น มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ศึกษาความต้องการของคนในชุมชนและผู้บริหาร บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ที่ให้บริการ (โดยการแจกแบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง รวมทั้งประชุมกลุ่มย่อยเพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้น) ตามแผนการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ระบบ นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 เพื่อมาวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้บริการ ตลอดจนผู้ใช้บริการเพื่อให้การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตเป็นไปตามความต้องการของผู้ใช้บริการมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบระบบ ออกแบบระบบห้องสมุดมีชีวิตตามข้อมูลที่วิเคราะห์ได้จากขั้นตอนที่ 2 และนำเสนอต่อผู้บริหารห้องสมุด บรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ ตลอดจนคนในชุมชน เพื่อหาความต้องการที่แท้จริงของระบบ

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนาระบบ จากการสำรวจเบื้องต้น เกี่ยวกับการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตตามที่ได้ออกแบบระบบไว้ในขั้นตอนที่ 3 มี 7 ด้าน คือ ด้านการจัดการองค์การ ด้านอาคารสถานที่ ด้านผู้ให้และผู้ให้บริการ ด้านบริการสารสนเทศ ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ด้านการบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

สำหรับระบบห้องสมุดที่ต้องดำเนินการพัฒนา คือ

- 1) เว็บไซต์ สำหรับการให้บริการสารสนเทศ และความรู้แก่คนในชุมชน
- 2) ฐานข้อมูล สำหรับการจัดเก็บข้อมูล ตลอดจนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ทางห้องสมุดได้พัฒนาขึ้นมาเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดเก็บและค้นหา
- 3) ด้านทรัพยากรสารสนเทศ เป็นการพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น การสแกนเอกสารและหนังสือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในชุมชน รวมทั้งจัดทำวิดีโอเพื่อใช้เป็นสื่อความรู้
- 4) ติดตั้งระบบห้องสมุดมีชีวิตให้กับห้องสมุดประชาชน ทั้ง 7 แห่ง ตามรูปแบบที่ได้พัฒนา ขึ้นมา

3.7.3 ถ่ายทอดและฝึกอบรมการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตรูปแบบที่เหมาะสมกับชุมชน ให้กับบรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ของห้องสมุดและคนในชุมชน ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานห้องสมุด ทั้ง 7 แห่ง ซึ่งในการถ่ายทอดและฝึกอบรมนั้นจะเน้นในประเด็นของการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต การพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์และการใช้บริการสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ กลุ่มผู้ทำงานในห้องสมุด และกลุ่มผู้ใช้บริการห้องสมุด

3.7.4 ประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบห้องสมุดมีชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ทั้ง 7 แห่ง

3.7.5 ติดตามผลและเผยแพร่รูปแบบห้องสมุดมีชีวิตสู่ชุมชน

หมายเหตุ ขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต ตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1-3 นั้นจะดำเนินการไปที่ละห้องสมุดและในข้อ 3.7.3-3.7.5 จะสลับสับเปลี่ยนไปที่ละห้องสมุดหมุนเวียนกันไป